

УДК 655.5

Редакційно-видавничий процес підготовки і випуску видання***Одиниці вимірювання видавничої і поліграфічної продукції**

Для планування та обліку видавничої продукції розроблено систему вимірювальних величин, яку використовують видавництва і поліграфічні підприємства під час підрахунку обсягу продукції, витраченої праці та її оплати, визначення кількісних показників випуску, потреб у папері, формуванні собівартості продукції, а також для підготовки статистичних даних.

Аркуш — одиниця обсягу видання. Розрізняють авторський аркуш, обліково-видавничий аркуш, паперовий аркуш, друкований аркуш, фізичний друкований аркуш, умовний друкований аркуш.

Авторський аркуш — одиниця виміру праці автора, укладача, перекладача тощо. Дорівнює 40 000 друкованих знаків, включаючи всі букви, знаки, символи, проміжки між словами. Якщо вимірюють ілюстративний матеріал, то підрахунок здійснюють за площею, а саме: 1 авторський аркуш дорівнює 3000 кв. см площі ілюстрацій у виданні (а не в оригіналі). Обсяг віршованого тексту підраховується з розрахунку: 1 авторський аркуш дорівнює 700 рядкам.

Друкований знак — елементарне графічне зображення тексту (літера, цифра, розділовий, математичний, нотний чи подібний до того знак) і кожен проміжок між словами.

Обліково-видавничий, або видавничий аркуш — одиниця виміру обсягу віддрукованого видання. Дорівнює, як і авторський аркуш, 40 000 друкованих знаків, або 700 рядкам віршованого тексту, або 3000 кв. см ілюстрації. Відрізняється від обсягу видань в авторських аркушах тим, що враховує також частини, які не є наслідком авторської праці (видавничі анотації, редакційна передмова, повторювані головки таблиць, зміст, колонцифри, вихідні відомості тощо). Обсягом видання в обліково-видавничих аркушах називають кількість обліково-видавничих аркушів одного примірника цього видання. Загальним обсягом в обліково-видавничих аркушах називають кількість усіх видань, які випускає видавництво за певний період часу. Обліково-видавничий аркуш — це статистично-економічний показник видавничої діяльності, зокрема державних видавництв, він рекомендується у якості виміру праці редакторів і коректорів.

Паперовий аркуш — одиниця розрахунку кількості паперу на видання. Основні характеристики паперового аркуша — його формат і вага одного квадратного метра. Формат паперового аркуша — розмір ширини і довжини аркуша в сантиметрах: 60×70, 60×84, 60×90, 60×108, 70×84, 70×90, 70×100, 70×108, 75×90, 84×90, 84×100. Номенклатура паперу за вагою 1 кв. метра в грамах: 40, 50, 60, 63, 65, 70, 71, 80, 85, 90, 100, 110, 120, 140, 160, 200, 240, 250.

Друкований аркуш — одиниця виміру обсягу видання, яка дорівнює друкованому відбитку на одному боці аркуша паперу і виражається двома поняттями: *фізичний друкований аркуш* та *умовний друкований аркуш*. Обсягом видання в друкованих аркушах називають кількість усіх друкованих аркушів одного примірника цього видання, а загалом

льним обсягом — суму обсягів у друкованих аркушах усіх видань видавництва за певний період часу.

Фізичний друкований аркуш — одиниця виміру обсягу друкованого видання, що являє собою паперовий аркуш будь-якого формату, задрукований з одного боку (або його половину, задруковану з обох боків). Якщо паперовий аркуш задрукований з обох боків, то він містить два фізичних друкованих аркуші. При будь-якому форматі фізичний друкований аркуш уміщує кількість сторінок, яка дорівнює частці паперового аркуша (тобто, якщо частка паперового аркуша 1/16, кількість сторінок на 1 фізичний аркуш становить 16, а книга обсягом 10 фізичних друкованих аркушів буде містити 160 сторінок.

Умовний друкований аркуш, або приведений друкований аркуш — одиниця виміру обсягу видання, що використовується для підрахунку та зіставлення друкованих обсягів видань різних форматів і дорівнює друкованому аркушу формату 60×90 см; до нього прирівнюють (за допомогою коефіцієнта переведення фізичних друкованих аркушів в умовні) друковані аркуші інших форматів. Коефіцієнт отримують шляхом ділення площі форматів на площу формату 60×90, тобто на 5400 кв. см. Наприклад, при форматі 60×70 см коефіцієнт становить 0,78; 60×84 — 0,93; 75×90 — 1,25; 84×100 — 1,56; 84×108 — 1,86 тощо. Умовний друкований аркуш необхідний також для підрахунку кількості паперу на продукцію різних форматів.

Аркушат — величина, яка вимірюється кількістю друкованих або обліково-видавничих аркушів у всьому тиражі видання (аркушат видання) або загальному тиражі видавничої продукції, випущеної або наміченої до випуску (загальний аркушат). Підраховується множенням кількості примірників у тиражі на обсяг видання в друкованих аркушах (друкований аркушат видання) або в обліково-видавничих аркушах (обліково-видавничий аркушат видання).

Аркуш-відбиток — одиниця аркушату, один друкований або обліково-видавничий аркуш в усьому тиражі. Для визначення кількості аркушів-відбитків одного видання кількість друкованих або обліково-видавничих аркушів в одному примірнику помножують на тираж цього видання. Застосовується при плануванні та обліку книжкової продукції і слугує для оцінки потужності підприємств.

Друкований аркуш-відбиток — одиниця друкованого аркуша в усьому тиражі.

Умовний друкований аркуш-відбиток — одиниця умовного друкованого аркуша в усьому тиражі.

Обліково-видавничий аркуш-відбиток — одиниця обліково-видавничого аркуша в усьому тиражі.

Аркушепрогін — кожне проходження паперового аркуша через друкарську машину, незалежно від кількості фарб, що на нього наносять. На підставі цього показника розраховують завантаження друкарських машин і визначають строки виконання замовлень.

Для визначення кількості аркушепрогонів одного примірника певного видання необхідно скласти кількість аркушепрогонів усіх аркушів цього видання. Для визначення

* Закінчення. Початок див.: Вісник Книжкової палати. — 2010. — № 11. — С. 11—15.

кількості аркушепрогонів усього тиражу потрібно кількість аркушепрогонів одного примірника помножити на тираж.

При друкуванні на дво-, три- і багатофарбних друкарських машинах дві, три і більше фарби рахуються за один аркушепрогін. При друкуванні на однофарбній машині кількість аркушепрогонів одного примірника дорівнює кількості фарб.

У випадках, коли один і той самий оригінал розміщено у друкарській формі два і більше разів, для визначення кількості аркушепрогонів усього тиражу необхідно кількість аркушепрогонів одного примірника помножити на тираж і поділити на кількість повторень оригіналу в друкарській формі.

Фарбопрогін — одиниця вимірювання кількості багатофарбного друку та обсягу продуктивності друкарських машин, яка дорівнює кожному відбитку фарби при зіткненні паперу з друкарською формою або поверхнею офсетного циліндра, тобто одному відбитку однією фарбою. Якщо аркуш друкують в одну фарбу, кількість фарбовідбитків дорівнює одиниці, а для всього видання — кількості друкованих аркушів у ньому. Якщо ж — у дві фарби, й аркуш паперу стикається спочатку з друкарською формою для однієї фарби, потім — для другої, то кількість фарбовідбитків дорівнює двом. Кількість фарбопрогонів, що припадає на один аркушепрогін, відповідає фарбності друкарської машини.

Для визначення кількості фарбопрогонів усього тиражу необхідно кількість фарбопрогонів одного примірника помножити на тираж. При друкуванні на дво-, три- і багатофарбних друкарських машинах кожні два, три і більше фарбопрогонів дорівнюють одному аркушепрогону. При друкуванні на однофарбних машинах кількість аркушепрогонів і фарбопрогонів збігаються.

У тих випадках, коли один і той самий оригінал розміщено в друкарській формі двічі або у більшій кількості, для визначення кількості фарбопрогонів усього тиражу необхідно кількість фарбопрогонів одного примірника помножити на тираж і поділити на кількість повторень оригіналу в друкарській формі.

Фарбовідбиток — віддрукований з одного боку в одну фарбу аркуш паперу. У фарбовідбитках оцінюють продуктивність друкарських машин, друкарських підрозділів, визначають обсяги продукції підприємства.

Формат видання — розмір по ширині та висоті після обрізання з трьох боків книжкового блоку або видання в

обкладинці (без кантів). Формат видань встановлений ДСТУ 4489:2005 "Видання книжкові та журнальні. Вимоги до форматів". Вимірюється або в міліметрах (ширина на довжину) або часткою паперового аркуша. Наприклад: 128×200, 143×225, 218×165 тощо; 60×90 1/8, 70×108 1/32, 84×108 1/64 тощо.

Вибір формату видання залежить від функціонального призначення, змісту, обсягу, читацької аудиторії.

Зошит — віддрукований і сфальцьований паперовий аркуш або його частка. Кількість сторінок зошита залежить від кількості його згинів, наприклад, у два згини — 8 сторінок, у три — 16 сторінок, у чотири — 32 сторінки.

Зошит є одиницею кількості фальцювання, підбирання і зшивання.

Тираж — загальна кількість примірників одного видання.

Середній тираж видання — частка від ділення загального тиражу на кількість видань.

Середній обсяг видання в обліково-видавничих аркушах або середній обсяг одного видання в умовних друкованих аркушах — частка від ділення загального обсягу в обліково-видавничих аркушах або в умовних друкованих аркушах на кількість видань.

Загальний тираж — сума тиражів усіх видань, які випускає певний видавець за певний період часу.

Примірник — кожна окрема одиниця тиражу видання.

Список використаної літератури

1. ДСТУ 4489:2005. Видання книжкові та журнальні. Вимоги до форматів. — Уперше ; чинний від 2006—10—10. — К. : Держспоживстандарт України, 2006. — 5 с.
2. *Енциклопедія для видавця та журналіста* / Ю. Б. Бондар, М. Ф. Головатий, М. І. Сенченко ; МАУП, Кн. палата України. — К. : Персонал, 2010. — 400 с.
3. *Пикок Дж.* Издательское дело: от замысла до упаковки. Шаг за шагом / Джон Пикок. — М. : Эком, 1998. — 400 с.
4. *Словник книгознавчих термінів* / В. Я. Буран, В. М. Медведєва, Г. І. Ковальчук, М. І. Сенченко ; Кн. палата України. — К. : Аратта, 2003. — 160 с.

Матеріал підготувала

Надія Регідайло,

завідувач відділу наукового редагування

бібліографічної інформації Книжкової палати України

Матеріал надійшов у редакцію 6 грудня 2010 року